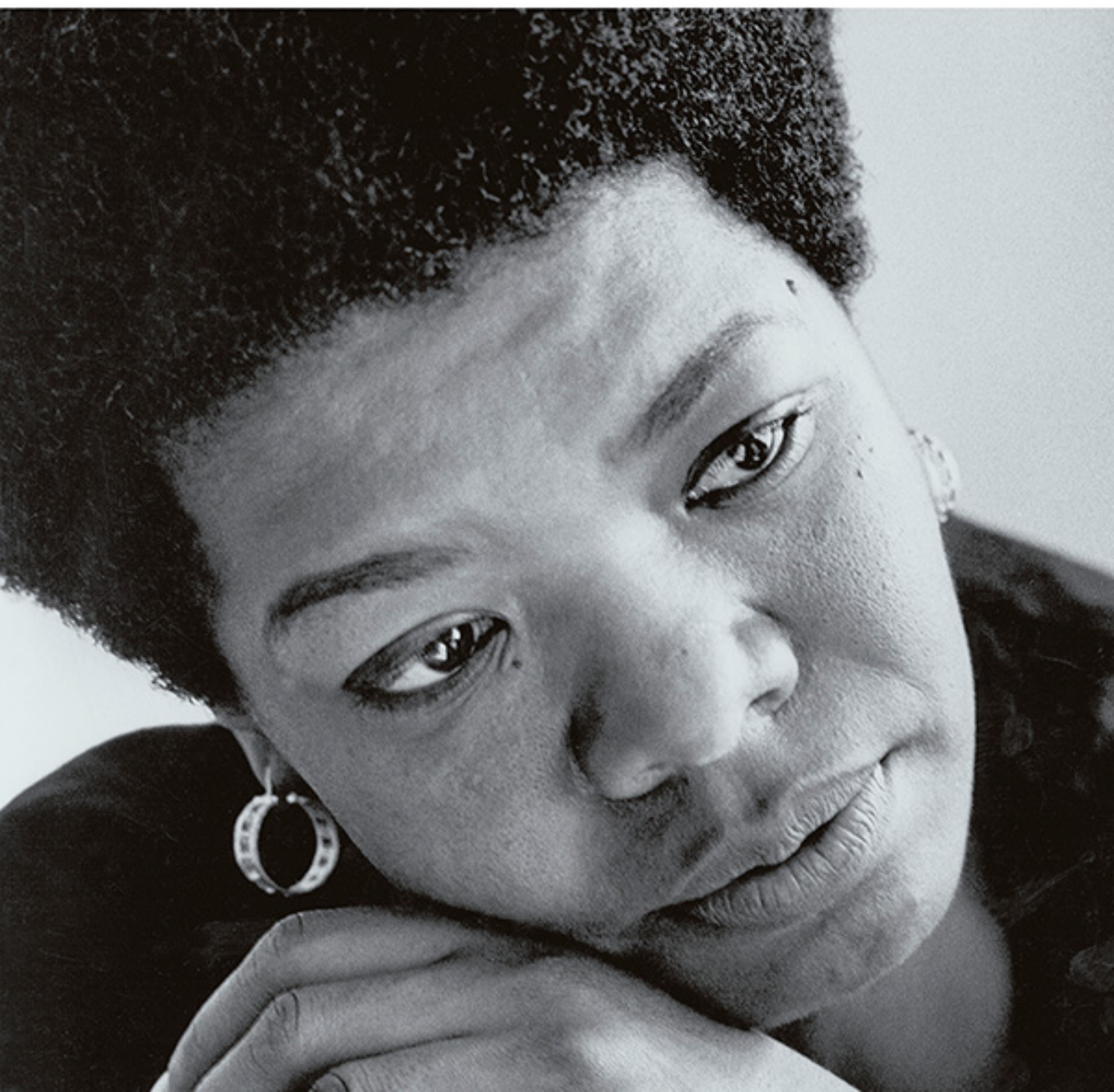

JO SÉ PER QUÈ CANTA L'OCELL ENGABIAT

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

MAYA ANGELOU

TRADUCCIÓ DE BLANCA BUSQUETS

«Una escriptora brillant, una amiga visceral i una dona realment extraordinària.» — Barack Obama

«Era important en molts aspectes. Va impulsar l'escriptura de les dones afroamericanes als Estats Units. Va ser generosa fins a l'extrem. Tenia dinou talents i n'utilitzava deu. I era autèntica i original.» — Toni Morrison

«Impulsa el lector a abraçar la vida, simplement perquè Angelou s'enfronta a la seva vida amb una ingenuïtat emocionant, amb una dignitat lluminosa.» — James Baldwin

«Aquest llibre em va marcar amb la força d'una fuetada.» — Germán Gullón, *El Cultural*

«La infància emergeix com un territori inhòspit i salvatge, on una nena i el seu adorat germà sobreviuen malgrat la constant adversitat dels adults, un món que no comprenen del tot.» — Ana Llorba, *Ahora*

«Un llibre bell i pioner, un dels exemples més notables i primerencs de ficció autobiogràfica moderna —autoficció, en diríem— i certament el primer d'una autora negra.» — Mariana Enríquez, *Página 12*

«Maya Angelou era absolutament increïble.» — J. K. Rowling

JO SÉ PER QUÈ CANTA L'OCELL ENGABIAT

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

El títol original prové del poema «Sympathy» de Paul Laurence Dunbar.

Lift Ev'ry Voice and Sing (pàg. 204), lletra de James Weldon Johnson i música de J. Rosamond Johnson. Copyright: Edward B. Marks Music Corporation. Ús autoritzat.

Títol original: *I Know Why the Caged Bird Sings*
Aquesta edició es publica per l'acord amb Random House, segell i divisió de Penguin Random House LLC

© 1969 Maya Angelou

© Blanca Busquets, per la traducció

© Michael Ochs Archives/Getty Images, per la imatge de portada

© Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), per aquesta edició
T. 93 554 42 70
www.icip.cat
icip@gencat.cat

© 9 Grup Editorial, per aquesta edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció i de cobertes: J.Mauricio Restrepo

Primera edició: novembre de 2023
ISBN (Angle Editorial): 978-84-19017-76-5
ISBN (Generalitat de Catalunya): 978-84-19695-67-3
DL B 17680-2023
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

JO SÉ PER QUÈ CANTA L'OCELL ENGABIAT

MAYA ANGELOU

TRADUCCIÓ DE BLANCA BUSQUETS

ICIP

 Angle Editorial

L'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) va ser creat pel Parlament de Catalunya a finals del 2007. El Parlament va optar, a petició de la societat civil, per crear un organisme públic, independent del Govern i les entitats privades, dotat de personalitat jurídica pròpia i amb plena capacitat per obrar. La llei de creació de l'ICIP estableix que ha de prestar serveis a la ciutadania, al moviment per la pau, al món universitari i acadèmic i a les administracions públiques, mitjançant activitats de recerca, docència, transferència de coneixements, sensibilització i intervenció.

Per tal de difondre la cultura de pau i fomentar l'educació i la sensibilització de la ciutadania en aquesta matèria, l'ICIP ha creat quatre col·leccions de llibres adreçades a estimular la recerca, la divulgació i l'acció sobre temes de pau i seguretat al nostre país: «Clàssics de la Pau i de la Noviolència», adreçada a posar a l'abast de la ciutadania els i les autors que es consideren clàssics del pensament de la pau i de la noviolència; «Eines de Pau, Seguretat i Justícia», pensada per donar eines de reflexió i de treball a les persones compromeses amb la construcció de la pau i la justícia; «Pau i Seguretat», que vol posar a l'abast d'un públic acadèmic i especialitzat temes contemporanis tractats des del compromís amb la investigació per la pau, i «Noviolència i Lluita per la Pau», que vol difondre la noviolència com una filosofia i una pràctica cabdal per avançar en l'assoliment de la pau al segle XXI.

Dedico aquest llibre
AL MEU FILL, GUY JOHNSON,
i a tots els ocells negres,
forts i prometedors
que desafien el destí i els déus
i canten les seves cançons

Agraïments

Agraeixo a la meva mare, Vivian Baxter, i al meu germà, Bailey Johnson, que m'animessin a recordar. Dono les gràcies al Harlem Writers' Guild pel seu interès i a John O. Killens per dir-me que servia per escriure. I a Nana Kobina Nketsia IV, que va insistir que havia d'escriure. La meva gratitud eterna a Gerard Purcell per tenir fe en concret i a Tony D'Amato per comprendre-ho. Dono les gràcies a Abbey Lincoln Roach per donar un títol al meu llibre. Per acabar, gràcies al meu editor de Random House, Robert Loomis, que va esperonar-me amb tendresa perquè em remuntés als anys perduts.

*Per què em mireu així?
No he vingut per quedar-me...*

No és que hagués oblidat, sinó més aviat que no em veia amb cor de recordar. Hi havia coses més importants.

*Per què em mireu així?
No he vingut per quedar-me...*

Que pogués recordar o no la resta del poema era irrellevant. La veritat d'aquesta afirmació era com un mocador xopat entre els meus punys i, com més aviat l'acceptessin, abans podria obrir les mans perquè l'aire m'eixugués els palmells.

Per què em mireu així...?

La secció infantil de l'Església Metodista Episcopal de Persones de Color es cargolava de riure davant de la meva proverbial manca de memòria.

Portava un vestit de tafetà de color d'espígol que, cada vegada que respirava, cruixia, i ara que aspirava aire per exhalar la vergonya, sonava com el paper arrissat de la part del darrere d'un cotxe fúnebre.

En veure que la iaiona adornava la vora amb volants i la cintura amb plecs molt petits i bonics, havia estat segura que, quan em posés el vestit, semblaria una estrella de cine. (Era de seda, cosa que compensava aquell color horrible.) Semblaria una d'aquelles nenes blanques tan bufones, les que tothom considerava símbols d'un món com cal. Penjant delicadament sobre la màquina de cosir Singer de color negre, semblava màgic i, quan la gent me'l veïés posat, vindrien corrent a dir-me: «Marguerite (a vegades em deien "estimada Marguerite"), perdona'ns, sisplau; no sabíem qui eres», i jo respondria, generosa: «No, no podíeu saber-ho. És clar que us perdono».

Només aquest pensament havia fet que em passés dies sencers vivint d'il·lusions. Però el sol de les primeres hores del matí de Pasqua havia revelat que només era un vestit lleig, apedaçat i usat, temps enrere violaci i propietat d'una dona blanca. Era llarg, com els que porten les senyores grans, però no amagava les meves cames esquifides, untades amb vaselina i empolsades amb l'argila vermella d'Arkansas. El color descolorit de la roba feia que semblés que portava la pell bruta de fang, i tots els presents a l'església tenien els ulls clavats a les meves cames.

Quina sorpresa s'endurien el dia que em despertés d'aquell somni horrible i negre i els meus cabells de veritat, llargs i rossos, substituïssin l'embull cresp que la iaiona no deixava que m'allisés! La meva mirada blava i clara els hipnotitzaria, després de tot el que havien dit, com que el «papa devia haver sigut xineta» (em pensava que volien dir que estava fet de porcellana xinesa, com una tassa), perquè jo tenia els ulls petits i guenyos. Llavors entendrien per què no havia agafat mai accent del Sud i per què no parlava el seu argot i m'havien d'obligar a menjar quan hi havia cua i morro de porc. Perquè, en realitat, jo era blanca, i una fada cruel, comprensiblement

gelosa de la meua bellesa, m'havia convertit en una nena negra massa crescuda, amb els cabells cresps, els peus grossos i tant d'espai entre les dents que hauria pogut posar-hi un llapis del número dos.

Per què em mireu...? La muller del pastor va inclinar-se cap a mi, amb la cara citrina i allargada carregada de pena, i va xiuxiuejar-me: «Vinc a dir-vos que avui és dia de Pasqua Florida». Vaig repetir les paraules d'una tirada, tan baixet com vaig poder: «Vincadirvosqueavuiésdiadepasquaflorida». Les rialletes suraven a l'aire com núvols a l'espera de descarregar-me un ruixat a sobre. Vaig aixecar dos dits, a l'altura del pit, per indicar que havia d'anar al lavabo, i me'n vaig anar de puntetes cap a la part del darrere de l'església. Vagament, vaig sentir unes senyores que deien per sobre meu: «Que el Senyor beneeixi aquesta nena» i «Lloat sigui Déu». Jo anava amb el cap ben alt i els ulls oberts, però no veia res. Quan ja era a mitja nau, l'església va prorrompre en un cant: «Hi eres quan van crucificar el meu Senyor?», i jo vaig ensopegar amb un peu que havia sortit del banc dels nens. Vaig trontollar i vaig començar a dir alguna cosa, o potser vaig posar-me a cridar, però un caqui verd, o una llimona, se'm va travar entre les cames i va esprémer-se. Vaig sentir-ne l'agror a la llengua i al fons de la boca. Llavors, abans que arribés a la porta, la coentor va baixar-me cames avall i se'm va ficar als mitjons de diumenge. Vaig intentar contenir-la, fer-la recular, impedir que agafés velocitat, però quan vaig arribar al porxo de l'església vaig entendre que havia de deixar que s'escapés perquè, si no, probablement em pujaria fins al cap, i el meu pobre cap esclataria com quan una síndria cau a terra, i el cervell, la saliva, la llengua i els ulls em vessarien per tot arreu. Així que vaig sortir corrent al pati i vaig deixar que se m'escapés. Corria, pixant i plorant, no cap al lavabo, sinó cap a casa. M'enduria

una bona surra, segur, i tots aquells nens tan cruels tindrien un altre motiu per fer-me la guitza. Així i tot, vaig esclafir a riure, en part a causa del dolç alleujament que sentia; però l'alegria no només es devia a haver-me alliberat de l'absurda església, sinó també al fet que sabia que no em moriria amb el cap esberlat.

Si bé créixer és un procés dolorós per a una nena negra del Sud, ser conscient de trobar-se fora de lloc és com el rovell de la navalla que amenaça de tallar-li el coll.

És un insult innecessari.

1

Haviem arribat a aquell poblet endarrerit quan jo tenia tres anys i en Bailey quatre, amb una etiqueta al canell que indicava —«A qui pugui interessar»— que érem la Marguerite i en Bailey Johnson fill, de Long Beach, Califòrnia, de camí a Stamps, Arkansas, a/ Sra. Annie Henderson.

Els nostres pares havien decidit posar fi al seu calamitós matrimoni, i el pare ens va enviar a casa de la seva mare. Ens havien confiat a un mosso d'equipatges, que l'endemà va baixar del tren a Arizona, i el meu germà portava els bitllets clavats amb una agulla a la butxaca interior de l'abric.

No recordo gran cosa del viatge, però quan vam arribar al sud, a la part segregada del trajecte, la situació devia millorar. Els passatgers negres, que sempre viatjaven amb carmanyoles ben plenes, van compadir-se d'aquells «pobres marrecs orfes tan bufons» i ens van afartar de pollastre fregit fred i amanida de patata.

Anys després, vaig descobrir que una multitud de nens negres espantats havia fet milers de cops aquella travessia dels Estats Units per reunir-se amb els seus pares, que havien aconseguit guanyar-se bé la vida a les ciutats del Nord, o per tornar amb les seves àvies a les ciutats del Sud quan el Nord urbà incomplia les seves promeses econòmiques.

El poble va reaccionar davant de nosaltres igual que havia

reaccionat davant de qualsevol novetat abans de la nostra arribada. Durant un temps, va observar-nos sense curiositat però amb prudència, i després de constatar que érem inofensius (i nens), se'ns va apropar i ens va envoltar, com una mare de veritat abraça el fill d'un desconegut. Amb tendresa, però sense gaire familiaritat.

Vivíem amb l'àvia i l'oncle a la part del darrere de la Botiga (sempre se'n parlava amb Be majúscula), de la qual l'àvia feia uns vint-i-cinc anys que era la propietària.

A principis de segle, la iaiona (aviat vam deixar de dir-li àvia) venia dinars als serradors del magatzem de fusta (Stamps oriental) i als treballadors de la desmotadora de cotó (Stamps occidental). Els seus pastissos cruixents de carn i la llimonada fresca, juntament amb la seva miraculosa habilitat per ser a dos llocs alhora, van assegurar el seu èxit comercial. Del taulell ambulat on servia el menjar, va passar a un quiosc que va instal·lar entre aquells dos punts d'interès econòmic i des d'on va satisfer les necessitats dels obrers uns quants anys. Més endavant, va fer construir la Botiga al cor del barri negre. Al llarg dels anys, va arribar a ser el centre secular de les activitats del poble. Els dissabtes, els barbers feien seure els seus clients a l'ombra del porxo de la Botiga, i els músics itinerants, en el seu circuit incessant pel Sud, es reclinaven sobre els bancs i cantaven tristes cançons del Brazos, mentre tocaven la guimbarda i una mena de guitarra feta amb una capsa de cigars.

El nom oficial de la Botiga era Magatzem General Wm. Johnson. Els clients hi podien trobar comestibles, un bon assortiment de fils de colors, segó per als porcs, morenc per a les gallines, petroli per a quinqués, bombetes per als rics, cordons de sabates, brillantina per als cabells, globus i llavors de flors. El que no estigués exposat només calia encarregar-ho.

Fins que no vam estar prou familiaritzats amb la Botiga i ella amb nosaltres, era com si visquéssim tancats en una atracció de fira el vigilant de la qual se n'hagués anat per sempre.

Cada any, veia com el camp de davant la Botiga es tornava d'un verd eruga i, després, a poc a poc, d'un blanc gebrat. Sabia exactament quant de temps passaria fins que els grans camions entressin a l'alba al pati de davant i recollissin els recollectors de cotó per portar-los a les plantacions que quedaven de l'època de l'esclavitud.

Durant la temporada de collita, l'àvia es llevava a les quatre de la matinada (no feia servir mai despertador), s'agenollava amb un cruixit als genolls i salmodiava amb una veu carregada de son: «Pare nostre, gràcies per deixar-me veure aquest nou dia. Gràcies per no permetre que el llit en què he dormit aquesta nit fos el meu llit de mort, ni la manta el meu sudari. Guieu avui els meus passos pel camí recte i ajudeu-me a posar fre a la meva llengua. Beneïu aquesta casa i a tothom que hi viu. Gràcies, en nom del vostre Fill Jesucrist, amén».

Abans i tot d'haver-se acabat d'aixecar, ens cridava i donava ordres, després ficava els peuots en unes sabatilles fetes a mà i creuava el terra nu de fusta, fregat amb lleixiu, per encendre el quinqué de petroli.

El llum de la Botiga il·luminava el nostre món amb un suau halo de fantasia que em feia venir ganes de xiuxiuejar i caminar de puntetes. Les olors de les cebes, les taronges i el que rosé s'havien estat barrejant tota la nit i no es dissipaven fins que es treia la barra travessera de la porta i l'aire de les primeres hores del matí s'obria pas i entrava entre els cossos de les persones que havien caminat milles per arribar al punt de recollida.

«Germana, doneu-me dues llaunes de sardines.»

«Avui treballaré tan ràpid que, al meu costat, semblareu estaquirots.»

«Poseu-me un tall de formatge i unes quantes galetes salades.»

«A mi poseu-me un parell d'aquests pastissets de cacauet tan grossos.» Això podia haver-ho dit un recol·lector que portava el dinar de casa, amb la bossa greixosa de paper marró darrere la pitrera de la granota. Els pastissets li servien de refrigeri abans que el sol del migdia donés el senyal de descans als treballadors.

En aquells tendres matins, la Botiga estava plena de rialles, acudits, fanfarronades i faroneries. Un home recolliria dues-centes lliures de cotó, un altre tres-centes. Fins i tot els nens prometien dur a casa cinquanta i setanta-cinc centaus.

El recollidor campió del dia anterior era l'heroi de l'alba. Si profetitzava que aquell dia el cotó seria escàs al camp i que s'enganxaria a les càpsules com si fos cola, tots els que se l'escoltaven assentien amb un rondineig afable.

A mesura que anàvem marcant productes de cinc cèntims, la caixa enregistradora interrompia la fregadissa dels sacs buits per al cotó arrossegats per terra i els murmurs de persones que s'anaven desensopint.

Si bé els sons i les olors del matí estaven impregnats de màgia, el vespre tenia tots els trets distintius de la vida quotidiana d'Arkansas. Sota la llum somorta del sol, la gent arrossegava més el seu cos que els sacs buits per al cotó.

Tan bon punt els tornaven a la Botiga, els recol·lectors baixaven de la caixa del camió, plegaven els cossos, decebut fins al moll de l'os, i es deixaven caure a terra. Era igual la quantitat de cotó que haguessin recollit, no era mai suficient. Amb el seu jornal ni tan sols podien pagar el deute que tenien amb la

meva àvia, per no parlar de l'espantós compte que els esperava a l'economat blanc del centre del poble.

Els sons del matí acabat d'estrenar havien estat substituïts per remugaments sobre patrons estafadors, balances trucades, serps, l'escassetat de cotó i la pols dels camps. Anys després, la imatge estereotipada dels alegres recol·lectors de cotó, cantant mentre treballaven, em feia reaccionar amb una ràbia tan desmesurada que fins i tot alguns companys negres es declaraven avergonyits per la meua paranoia. Però és que jo havia vist dits coberts de talls de tant tocar les malvades càpsules del cotó i havia presenciat com aquelles esquenes i espatlles, aquells braços i aquelles cames es resistien a satisfer ni una exigència més.

Alguns dels treballadors deixaven els sacs a la Botiga i els recollien l'endemà al matí, però uns quants havien d'endur-se'ls a casa per adobar-los. M'esgarrifava d'imaginar-me'ls cosint aquell material tan bast a la llum d'un quinqué de petroli, amb els dits encarcarats pel treball de la jornada. Al cap de poques hores, haurien de tornar a peu a la Botiga de la germana Henderson, comprar vitualles i pujar als camions una altra vegada. I aleshores haurien d'enfrontar-se a un altre dia d'esforços per guanyar prou i poder subsistir tot l'any, perfectament conscients que acabarien la temporada com l'havien començat: sense els diners ni el crèdit necessaris per mantenir una família durant tres mesos. A l'època de la recollida del cotó, els vespres revelaven la duresa de la vida negra al Sud, una duresa que durant les primeres hores del matí havia quedat suavitzada pels dons de la naturalesa: el sopor, l'oblit i la llum suau del quinqué.

2

Quan en Bailey tenia sis anys i jo un menys, ja recitàvem les taules de multiplicar amb la mateixa rapidesa que més endavant veuria en els nens xinesos de San Francisco quan feien càlculs amb els seus àbacs. La nostra estufa ventruda, que a l'estiu era de color gris, es posava d'un vermell rosat a l'hivern i es convertia en una severa amenaça disciplinària en cas que fóssim prou ximpls per cometre algun error.

L'oncle Willie, assegut com una zeta negra gegant (havia quedat esguerrat de petit), ens escoltava mentre donàvem fe de l'eficàcia de l'Escola Preparatòria del Comtat de Lafayette. Tenia el costat esquerre de la cara caigut, com si li haguessin posat una politja a les dents de baix, i la seva mà esquerra no era gaire més grossa que la d'en Bailey, però, al segon error o a la tercera vacil·lació, la gegantina mà dreta engrapava el culpable per la part de darrere del coll de la camisa, alhora que l'empenyia cap a l'estufa d'un vermell esmorteït, que palpitava com un mal de queixal diabòlic. No vam arribar a cremar-nos mai, però jo vaig estar a punt un dia perquè, aterrida, vaig intentar llançar-me sobre l'estufa per eliminar la possibilitat que continués sent una amenaça. Com la majoria de nens, em pensava que si podia enfrontar-me voluntàriament al pitjor dels perills i *triomfar*, el dominaria. Però el meu intent de sacrifici va quedar frustrat. L'oncle Willie em tenia ben aferrada

pel vestit i només vaig apropar-me prou per sentir l'olor neta i seca del ferro roent. Vam aprendre'ns les taules de multiplicar sense entendre el principi en el qual es basen: simplement perquè teníem la capacitat per aprendre-les i no hi havia alternativa.

La tragèdia de la invalidesa sembla tan injusta als nens, que la seva presència els incomoda. Acabats de sortir del motlle de la naturalesa, perceben que ells mateixos s'han salvat de poc de ser una altra de les seves bromes. I alleujats per haver-se'n escapat pels pèls, esbraven les seves emocions amb impaciència i crítiques contra el pobre invàlid.

La iaiona no es cansava d'explicar, sense cap emoció aparent, que, quan l'oncle Willie tenia tres anys, una dona que s'encarregava de cuidar-lo l'havia deixat caure a terra. No semblava tenir gens de rancúnia per la mainadera, ni tampoc pel seu just Déu, que havia permès l'accident. Però considerava necessari repetir una i altra vegada a gent que ja coneixia la història mot a mot que en Willie «no havia nascut així».

En la nostra societat, en la qual homes negres forts, amb dues cames i dos braços, amb prou feines aconseguien satisfer, en el millor dels casos, les necessitats més bàsiques per sobreviure, l'oncle Willie, amb les seves camises emmidonades, les sabates enllustrades i els prestatges plens de menjar, era la víctima i l'objectiu de les bromes de tots els desocupats i de tots els explotats. El destí no només l'havia deixat invàlid, sinó que també havia posat una doble barrera al seu camí: era orgullós i sensible. Per tant, no podia fingir que no estava incapacitat ni enganyar-se pensant que el seu defecte no repelia la gent.

Al llarg de tots els anys que em vaig esforçar per no observar-lo, només en una ocasió vaig veure'l intentant creure's i fer creure als altres que no estava invàlid.

Un dia, en tornar de l'escola, vaig veure un cotxe fosc al pati de davant de casa. Vaig entrar corrent a la Botiga i vaig trobar un home i una dona desconeguts (després l'oncle Willie em va dir que eren mestres a Little Rock) bevent Dr. Pepper. Vaig tenir la impressió que alguna cosa no rutllava, com si s'hagués disparat l'alarma d'un despertador sense que ningú l'hagués posat.

Sabia que no podien ser desconeguts. No constantment, però prou sovint, alguns viatgers es desviaven de la carretera principal i venien a comprar tabac o refrescos a l'única botiga negra de Stamps. Quan vaig mirar l'oncle Willie, vaig entendre que m'havia posat en guàrdia. Estava dret darrere el taulell, sense inclinar-se endavant ni recolzar-se sobre la petita lleixa que havien instal·lat per a ell. Dret. Em va fer l'efecte que la seva mirada em retenia amb una barreja d'amenaçes i súpliques.

Vaig saludar amb diligència els desconeguts i vaig buscar amb els ulls el bastó de l'oncle. No es veia enlloc. Ell va dir: «Ah... és... és... és... ah, ma neboda. Acaba... ah... de tornar de l'escola». I adreçant-se a la parella, va continuar: «Ja saben... com... ah... són els nens... a-a-ara... es passen el d-d-dia jugant a l'escola i e-e-esperen amb candeletes tornar a casa per jugar una mica més».

Els desconeguts van somriure, molt amables.

Ell va afegir: «Au, germana, surt a ju-jugar fora».

La dona va riure i, amb una veu suau i accent d'Arkansas, va dir: «Bé, ja sap què diuen, senyor Johnson, només s'és nen una vegada. Té fills, vostè?».

L'oncle Willie va mirar-me amb una impaciència que jo no li havia vist mai, ni tan sols quan trigava trenta minuts a passar els cordons pels ullets de les seves sabates de canya alta. «Em... em penso que t'he dit que surtis... a jugar fora.»

Abans de marxar, vaig veure com es repenjava als prestat-

ges de tabac de mastegar de les marques Garret Snuff, Prince Albert i Spark Plug.

«No, senyora... ni fi-fills ni muller.» Va intentar deixar anar una rialla. «Tinc una m-m-are ja gran i els do-dos fills de mon germà a càrrec meu.»

No em va molestar que ens fes servir per sortir del pas. De fet, m'hauria fet passar per la seva filla, si m'ho hagués demanat. No només no sentia cap mena de lleialtat cap al meu pare, sinó que m'imaginava que hauria rebut millor tracte si hagués sigut la filla de l'oncle Willie.

La parella se'n va anar al cap d'uns quants minuts i, des de la part del darrere de la casa, vaig veure com el cotxe vermell espantava les gallines, aixecava pols i desapareixia en direcció a Magnolia.

Com un home que emergeix amb penes i treballs d'un somni, l'oncle Willie avançava pel llarg passadís fosc que hi havia entre les prestatgeries i el taulell, agafant-se primer amb una mà i després amb l'altra. Vaig quedar-me en silenci i vaig mirar-lo trontollar d'una banda i ensopegar de l'altra, fins que va arribar al bidó de petroli. Va ficar la mà sana en un racó, va aferrar el bastó i va recolzar el cos sobre el suport de fusta. Es pensava que se n'havia sortit bé.

No sabré mai per què era tan important per a ell que aquella parella (després em va dir que era el primer cop que els veia) s'emportés a Little Rock el record d'un senyor Johnson sa.

Devia haver-se cansat d'estar invàlid, igual que els presos es cansen dels barrots i els culpables de les acusacions. Senzillament, les sabates de canya alta, el bastó, els músculs incontrolables, la llengua maldestra i les mirades que havia de suportar, de menyspreu o compassió, l'havien esgotat i, per una tarda, per una estoneta d'una tarda, no havia volgut tenir res a veure amb tot allò.

Ho vaig entendre i, en aquell moment, vaig sentir-me més unida a ell que mai abans o després.

Durant aquells anys a Stamps, vaig conèixer William Shakespeare i me'n vaig enamorar. Va ser el meu primer amor blanc. Tot i que gaudia amb Kipling, Poe, Butler, Thackeray i Henley i els respectava, reservava la meva jove i lleial passió per a Paul Lawrence Dunbar, Langston Hughes, James Weldon Johnson i «Litany at Atlanta» de W.E.B. Du Bois. Però va ser Shakespeare qui va dir: «Desavingut amb la Fortuna i els humans», i aquest estat sí que m'era ben familiar. Em consolava del fet que fos blanc pensant que, al capdavant, feia tant de temps que era mort que ja no podia tenir importància per a ningú.

En Bailey i jo vam decidir aprendre'ns de memòria una escena d'*El mercader de Venècia*, però vam adonar-nos que la iaiona ens preguntaria per l'autor i hauríem de dir-li que Shakespeare era blanc, i a ella li seria igual si estava mort o no. Així que, en comptes d'aquesta obra, vam escollir «The Creation» de James Weldon Johnson.

3

Pesar les mitges lliures de farina, sense comptar el cullerot, i ficar-les a les bosses de paper fi evitant aixecar pols era una petita aventura per a mi. Vaig agafar traça per mesurar la quantitat necessària de farina, segó, sèmola, sucre o moresc que havia de posar al cullerot, que semblava de plata, perquè l'agulla de la balança es mogué fins a les vuit unces o la lliura. Quan l'encertava del tot, els nostres agraïts clients deien amb admiració: «S'ha de dir que la germana Henderson té uns nets ben llestos». Però si m'equivocava a favor de la Botiga, les dones, sempre alerta, deien: «Posa'n una mica més en aquesta bossa, nena. No intentis treure benefici a costa meva».

Aleshores em castigava en silenci, però amb persistència. Per cada error, m'imposava la sanció de no menjar Petonets, aquelles xocolatines embolicades en paper de plata que jo adorava més que cap altra cosa al món, tret d'en Bailey, i potser la pinya enllaunada. La meva obsessió amb la pinya va estar a punt de tornar-me boja. Somiava el dia que seria gran i podria comprar-me'n una caixa sencera per a mi sola.

Tot i que aquelles rodanxes daurades en almívar es passen l'any a les nostres prestatgeries, dins de les seves exòtiques llaunes, nosaltres només les tastàvem per Nadal. La i-iona feia servir el suc per fer uns pastissos de fruita gairebé negres. Després, revestia de rodanxes de pinya unes paelles de

ferro que tenien el cul cobert de sutge, per coure-hi uns pastissos capgirats boníssims. A en Bailey i a mi ens en donava un tall a cadascun, i jo em passejava amb el meu durant hores, esbocinant la fruita fins que només me'n quedava el perfum als dits. M'agradaria pensar que el meu anhel de pinya era tan sagrat que no em permetia robar una llauna (cosa que hauria sigut possible) i menjar-me-la tota sola al jardí, però estic segura que devia sospesar la possibilitat que l'olor em delatés i no vaig tenir el valor per intentar-ho.

Fins que vaig fer els tretze anys i me'n vaig anar d'Arkansas per sempre, la Botiga va ser el meu lloc preferit. Solitària i buida al matí, semblava un regal encara empaquetat d'un desconegut. Obrir la porta del davant era com desfer el nus de la cinta d'aquell present inesperat. La llum entrava suaument (la façana donava al nord) i s'escampava a poc a poc per sobre les prestatgeries de verat, salmó, tabac i fils. Queia de ple sobre la gran tina de llard i, a l'estiu, vora el migdia, el greix s'estovava i formava una sopa espessa. Sempre que entrava en la Botiga a la tarda, la notava cansada. Només jo era capaç de sentir el batec lent de la seva feina a mig acabar. Però just abans de l'hora d'anar a dormir, després que moltes persones haguessin entrat i sortit, haguessin discutit sobre els seus comptes o fet broma sobre els seus veïns, o simplement haguessin passat «per dir “Hola, com va tot?” a la germana Henderson», la promesa dels matins màgics tornava a la Botiga i s'espargia sobre la família en una sèrie d'onades revifadores.

La iaiona obria capsos de galetes cruixents i sèiem al voltant del piló de capolar carn que hi havia a la rebotiga. Jo tallava cebes i en Bailey obria dues o fins i tot tres llaunes de sardines i deixava que el suc d'oli i barques de pesca vessés pels costats. Allò era el sopar. A la nit, quan estàvem sols així, l'oncle Willie no quequejava ni tremolava ni donava senyals de patir

cap «aflicció». Semblava que la pau del final del dia era una garantia que el pacte que Déu tenia amb els nens, els negres i els esguerrats encara era vigent.

Algunes de les nostres tasques de cada vespre eren llançar llossades de morenc a les gallines i barrejar el segó sec i ranci per als porcs amb restes de menjar i aigua oliosa de rentar els plats. A la llum del crepuscle, en Bailey i jo anàvem vessant líquid pels camins fins a la cort dels porcs i, drets sobre les primeres fustes travesseres del tancat, abocàvem aquelles pastes tan poc apetitoses als nostres agraïts porcs. Els animals enfonsaven els seus tendres morros rosats en la gasòfia i fotjaven i grunyien de satisfacció. Nosaltres sempre els responíem amb un grunyit, mig de broma. També estàvem agraïts d'haver enllestit la tasca més bruta i d'haver-nos empastifat només les sabates, els mitjons, els peus i les mans amb aquell farnat pudent.

Un dia cap al tard, mentre ens ocupàvem dels porcs, vaig sentir un cavall al pati del davant (en realitat, n'hauríem d'haver dit «aparcament per a cotxes», però no teníem cap cotxe per aparcar) i vaig arrencar a córrer per veure qui havia arribat cavalcant un dijous al vespre, en una hora en què fins i tot el senyor Steward, l'home silenciós i amargat propietari d'un cavall de muntar, devia estar reposant vora el foc fins que el matí el fes sortir a llaurar el camp.

Era l'antic xèrif, muntat al seu cavall amb desimboltura. Aquell posat indiferent tenia l'objectiu de transmetre la seva autoritat i el seu poder fins i tot a les bèsties. I, per descomptat, encara havia de ser molt més efectiu amb els negres.

El timbre nasal de la seva veu travessava l'aire gèlid. Des d'un costat de la Botiga, en Bailey i jo vam sentir que deia a la

iaiona: «Annie, digui a en Willie que val més que aquesta nit s'amagui. Avui un coi de sonat negre n'ha dit de totes a una senyoreta blanca. Alguns dels nois vindran més tard a fer una volta per aquí». Fins i tot després del lent pas dels anys, recordo la sensació de por que em va omplir la boca d'un aire calent i sec i que va deixar el meu cos en suspensió.

Els «nois»? Aquelles cares de ciment i aquelles mirades d'odi que et cremaven la roba sobre la pell si per casualitat et veien passejant pel carrer principal un dissabte. Nois? Semblava que no haguessin conegut mai la joventut. Nois? No, més aviat homes coberts per la pols i el temps de les tombes, sense bellesa ni saber. La lletjor i la putrefacció de velles abominacions.

Si, el dia del judici final, Sant Pere em convoqués per donar testimoni de l'acte de bondat de l'antic xèrif, seria incapaç de dir res en el seu favor. El seu convenciment que l'oncle i tots els altres homes negres que s'assabentessin de la prope-
ra batuda del Klan s'afanyarien a esmunyir-se sota les seves cases per amagar-se entre els excrements de les gallines era massa humiliant. Sense esperar que la iaiona li donés les gràcies, va sortir cavalcant del pati, persuadit que les coses eren com havien de ser i que ell era un amable cavaller que salvava els serfs que s'ho mereixien de les lleis del lloc, que ell mateix consentia.

Immediatament, mentre encara se sentia com els cascs del cavall picaven a terra amb força, la iaiona va apagar els quinqués amb unes quantes bufades. Va tenir una conversa calmada i dura amb l'oncle Willie i ens va cridar, a en Bailey i a mi, perquè entréssim a la Botiga.

Vam rebre l'ordre de treure les patates i les cebes dels seus compartiments i també els panells que els separaven. Llavors, amb una lentitud tediosa i carregada de por, l'oncle Willie em

va donar el seu bastó amb virolla de goma i va plegar-se per entrar al compartiment buit i engrandit. Va trigar una eternitat a estirar-se i, després, vam cobrir-lo amb patates i cebes, capa rere capa, com si féssim un guisat. A les fosques, l'àvia va agenollar-se i va resar al terra de la Botiga.

Va ser una sort que aquell vespre els «nois» no arribessin a cavall al nostre pati i obliguessin la iaiona a obrir la Botiga. No hi ha dubte que haurien trobat l'oncle Willie i tampoc hi ha dubte que l'haurien linxat. Va passar-se la nit gemegant, com si efectivament fos el culpable d'un crim atroç. Els seus feixucs crits s'obrien pas entre les capes de verdures i jo m'imaginava la comissura dreta dels seus llavis caiguda i la saliva que ves-sava sobre els ulls de les patates noves i esperava allà, com les gotes de la rosada, la calidesa del matí.